

Zandviooltje, dappere toendraplant in kalkrijke duinen

Van de blauwe viooltjes die je in de duinen ziet, is het zandviooltje veruit de kleinste. Bovendien bloeien ze alleen van eind april tot half mei. Niet echt een opvallend plantje dus waar je vanzelf tegen aanloopt! Een soort met een bijzondere historie.

JELLE VAN DIJK

Foto: Joost Bouwmeester

De ronde, grijs behaarde blaadjes van het zandviooltje zijn nog geen twee centimeter lang en de bloemstengel met de opvallend lichtblauwe bloem wordt maar een paar centimeter hoog. Alleen in de bloeitijd kun je met enige kans op succes naar deze soort zoeken. Je moet dan wel weten waar je moet zijn. Zandviooltjes komen alleen in de kalkrijke duinen voor. Hier kun je de soort aantreffen in de zone achter de zeereep waar de zeewind nog grote invloed op de vegetatie heeft. In de vlakke, schaars begroeide delen achter de zeereep heb je een kans rond de kruipwilgen die door de wind zijn 'geschoren' en die als kussenvormige eilandjes in het schaars begroeide landschap liggen. Zulke plaatsen zijn bijvoorbeeld te vinden langs het fietspad van de Langevelderslag naar Zandvoort en in de duinen bij Castricum. In Noord-Kennemerland is het zandviooltje ook gevonden op open noordhellingen en bij afstervende duindoornstruwelen. In Meijendel groeit het zandviooltje op lage met mosbegroeide duintoppen met opvallend forse planten. In het kalkrijke zeedorpenlandschap ontbreekt deze soort geheel.

Dappere dwerg

Eddy Weeda schreef in 1992 het boekje "Zandviooltje (*Viola*

rupestris) in de duinen van Noord-Kennemerland". Waarom Weeda juist dit plantje uitkoos voor een monografie, wordt duidelijk in de ondertitel: Hoe een dwerg uit de steppetoendra standhoudt temidden van zand, zeewind en konijnen. Het zandviooltje had vroeger een veel ruimere verspreiding op de toendrasteppe aan het einde van de laatste ijstijd. Met de stijging van de temperatuur kromp het areaal en was het plantje later alleen nog te vinden in droge rivierdalen en in schaars begroeide berggebieden in koude streken. In grote delen van Midden- en Noord-Europa en aangrenzend Rusland is dat nog steeds het geval. De Nederlandse groeiplaatsen in de duinen liggen op zo'n 250 kilometer afstand van het verspreidingsgebied langs de Rijn stroomopwaarts vanaf Mainz. Omdat de duinen pas na de laatste ijstijd zijn gevormd, moet het zandviooltje zich hier via de Rijn gevestigd hebben. Dankzij de omstandigheden waaronder kort begroeide duinvegetaties in stand blijven - zand, zeewind en konijnen - heeft het zandviooltje het tot nu toe kunnen redden. Of dat zo zal blijven in deze tijden met hoge stikstofdepositie, is nog maar de vraag.

JELLE VAN DIJK IS REDACTEUR VAN DUIN